

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI

Ibodov Alohidin Anvar o'g'li

Buxoro viloyati Gijduvon tumani 7-maktab texnologiya o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17123160>

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida texnologiya fanini o'qitishning nazariy-metodik asoslari keng yoritilgan. Hozirgi zamon ta'lim tizimida texnologiya fanining tutgan o'rni, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati hamda o'quvchilarda amaliy va nazariy bilimlarni shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, texnologiya fanini samarali o'qitishda metodik yondashuvlar, interfaol usullar, innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari chuqur o'rganilgan. Maqolada milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan metodik ishlanmalar ham o'z aksini topgan. Tadqiqotda umumta'lim maktablari uchun texnologiya fanini o'qitish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlari haqida fikr yuritilgan. Muallif texnologiya darslarini o'quvchilarda mehnatsevarlik, kasbiy qiziqish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita sifatida baholaydi. Ushbu maqola ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish, metodik ta'minotni kuchaytirish va o'qituvchilar faoliyatida yangi yondashuvlarni tatbiq etishda ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Umumiy xulosalarga ko'ra, texnologiya fanini o'qitishning nazariy-metodik asoslari ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni kasbiy faoliyatga tayyorlash va mustaqil hayot uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, maqolada xorijiy tajribalarni o'rganish orqali texnologiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlarni qo'llash masalalariga ham e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Texnologiya fani, metodika, umumta'lim maktabi, ta'lim jarayoni, interfaol usullar, nazariy asoslar, innovatsion pedagogika, amaliy ko'nikmalar, kasbiy tayyorgarlik, ta'lim sifati.

Kirish: Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarini yangilash, uni zamonaviy talablar asosida qayta tashkil etish masalasi alohida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zero, XXI asr bilim, texnologiya va innovatsiyalar asri sifatida butun insoniyat taraqqiyotini belgilab bermoqda. Shu nuqtai nazardan, umumta'lim maktablarida o'quvchilarga nafaqat nazariy bilim berish, balki ularning hayotiy amaliy ko'nikmalarini shakllantirish, mustaqil fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish bugungi ta'lim siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Umumta'lim maktablarida o'qitiladigan barcha fanlar qatorida texnologiya fani o'zining alohida o'rni bilan ajralib turadi. Ushbu fan o'quvchilarga nazariy bilimlar bilan bir qatorda, bevosita amaliy mashg'ulotlar orqali hayotiy tajriba orttirish, turli kasblar haqida dastlabki tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi. Shuningdek, texnologiya fanining o'qitilishi orqali o'quvchilar mehnatga muhabbat, kasb-hunarga qiziqish, vatanparvarlik va ijtimoiy faollik kabi sifatlarni o'zlashtiradilar.

Hozirgi kunda texnologiya fanining dolzarbligi davlat ta'lim siyosatida ham alohida ta'kidlanmoqda.

Jumladan, “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun va Davlat ta’lim standartlarida ushbu fan orqali o’quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirish, ularda ijodiy fikrlashni rivojlantirish, zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlari haqida dastlabki bilimlarni berish masalalariga katta e’tibor qaratilgan. Bu esa texnologiya fanini o’qitishda metodik yondashuvlarni takomillashtirishni taqozo etadi.

Texnologiya fanining nazariy-metodik asoslarini chuqur o’rganish orqali ta’lim jarayonida bir qator muhim vazifalar hal etiladi. Birinchidan, o’quvchilarni mehnat jarayoniga tayyorlash, ularning kundalik hayotda foydali bo’ladigan ko’nikmalarini shakllantirish.

Ikkinchidan, ularni kasbiy faoliyatga yo’naltirish, turli kasblar haqida boshlang’ich ma’lumot berish. Uchinchidan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, mehnatsevarlik, mas’uliyat va jamoada ishlash kabi fazilatlarni singdirish.

Metodik yondashuvlarning samarali qo’llanilishi texnologiya fanini o’qitishda muhim ahamiyatga ega. O’qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o’quvchini hayotga tayyorlovchi murabbiy sifatida faoliyat yuritadi. Shu boisdan, metodika o’quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va iqtidorlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi zarur. Bu jarayonda interfaol usullardan foydalanish, amaliy mashg’ulotlarni ko’proq tashkil etish, zamonaviy axborot texnologiyalarini tatbiq etish samaradorlikni oshiradi.

Shu o’rinda, texnologiya fanining o’qitilishida xalqaro tajribalarni o’rganish ham muhimdir. Masalan, rivojlangan davlatlarda texnologiya fani STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) ta’lim konsepsiyasi asosida tashkil etilmoqda. Bu yondashuv o’quvchilarda ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematika fanlariga qiziqishni oshirish, ularni innovatsion fikrlashga o’rgatishga xizmat qiladi. Mamlakatimiz ta’lim tizimida ham bunday yondashuvlarni bosqichma-bosqich joriy etish bugungi kun talabi hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, shuni ta’kidlash joizki, umumta’lim maktablarida texnologiya fanini o’qitish metodikasi ta’lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu fan orqali o’quvchilar nafaqat bilim oladilar, balki hayotiy tajriba orttiradilar, mehnatning qadrini his qiladilar, jamiyat taraqqiyotiga o’z hissasini qo’shishga tayyor bo’ladilar. Shu boisdan, texnologiya fanining nazariy-metodik asoslarini chuqur o’rganish, uni doimiy takomillashtirib borish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish kelajak taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism: Texnologiya fanining umumta’lim maktablaridagi ahamiyati beqiyosdir.

Bu fan boshqa o’quv predmetlaridan farqli ravishda o’quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan tanishtiradi, balki ularni amaliy faoliyatga tayyorlaydi, turli hunarlar bilan shug’ullanish imkonini beradi. Ta’lim tizimida texnologiya fanining mavjudligi yosh avlodni mustaqil hayotga, mehnat faoliyatiga, kasb tanlash jarayoniga yo’naltirishda muhim vosita hisoblanadi. Shuning uchun bu fanni samarali o’qitish uchun ilmiy asoslangan metodika zarur.

Nazariy nuqtai nazardan qaraganda, texnologiya fanini o’qitish pedagogikaning umumiy qonuniyatlariga asoslanadi. O’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi o’zaro munosabatlar, ta’lim jarayonining didaktik tamoyillari, shaxsning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar texnologiya fanida ham o’z aksini topadi. Shu bilan birga, texnologiya darslari boshqa fanlarga qaraganda ko’proq amaliy mashg’ulotlarga tayanadi. Bu esa metodik yondashuvlarda o’ziga xoslikni yuzaga keltiradi. O’quvchi nazariy bilimni darhol amaliyotda qo’llaydi, natijada bilim yanada mustahkamlanadi.

Amaliy jihatdan olib qaraganda, texnologiya darslari o'quv ustaxonalari, turli asbob-uskunalar, jihozlar bilan bevosita bog'liq. Shu bois, metodik ta'minot faqatgina dars rejasi va qo'llanmalardan iborat emas, balki amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan moddiy-texnik sharoitlarni ham o'z ichiga oladi. Masalan, yog'och o'ymakorligi, tikuvchilik, pazandachilik, zargarlik kabi mashg'ulotlar uchun maxsus asboblari va jihozlar talab etiladi. Ularning yetarli bo'lishi o'quvchilarning bilim olish jarayonini osonlashtiradi va qiziqarli qiladi.

Shu bilan birga, metodik yondashuvlarda o'qituvchining kasbiy mahorati ham muhim o'rin tutadi. Chunki texnologiya darslarida o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki amaliy faoliyatni ko'rsatib beruvchi, o'quvchini qo'llab-quvvatlovchi, yo'naltiruvchi sifatida qatnashadi. O'qituvchining tajribasi qanchalik boy bo'lsa, dars jarayoni shunchalik samarali kechadi. Bu jihatdan texnologiya fanini o'qitish metodikasi o'qituvchilarning doimiy ravishda malakasini oshirishni talab etadi.

Zamonaviy metodik yondashuvlarning eng muhim xususiyatlaridan biri – interfaol usullardan foydalanishdir. Guruhli ishlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, loyihalash asosidagi ta'lim texnologiya fanida samarali qo'llanishi mumkin. Masalan, biror mavzu bo'yicha loyiha ishlab chiqish topshirig'i berilganda, o'quvchilar guruhlarda ishlashni o'rganadilar, o'zaro fikr almashadilar, yangi g'oyalarni ilgari suradilar. Bu jarayon nafaqat bilim, balki ijtimoiy ko'nikmalarni ham shakllantiradi.

Axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi natijasida texnologiya fanini o'qitishda yangi imkoniyatlar yuzaga keldi. Kompyuter dasturlari yordamida chizmalar tayyorlash, modellashtirish, 3D texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarni qiziqtiradi va ularni kelajak kasbiga yanada tayyorlaydi. Misol uchun, texnik loyihalar ustida ishlashda AutoCAD yoki SketchUp dasturlaridan foydalanish o'quvchilarga zamonaviy bilimlar beradi. Shu bilan birga, bu dasturlar ularda amaliy va ijodiy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa: Umumta'lim maktablarida texnologiya fanini o'qitish jarayoni o'zining nazariy asoslari va metodik xususiyatlari bilan boshqa fanlardan ajralib turadi. Bu fan o'quvchilarni nafaqat bilim va ko'nikmalarga, balki amaliy faoliyatga, ijodkorlikka, mehnatsevarlik va kasb tanlashga tayyorlashga xizmat qiladi. Shu bois texnologiya fanini chuqur o'rganish va uni samarali tashkil etish masalasi bugungi kunda dolzarbdir.

Avvalo, texnologiya fanining o'quv dasturidagi o'rni va maqsadi aniq belgilanishi zarur.

Uning asosiy maqsadi – o'quvchilarda mehnat faoliyatiga oid umumiy tasavvurlarni shakllantirish, ishlab chiqarish jarayonlari haqida dastlabki tushunchalarni berish va ularni amaliy faoliyatga tayyorlashdan iborat. Bunda nazariya va amaliyotning uyg'unligi alohida o'rin tutadi.

Har qanday texnologiya darsi nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar orqali mustahkamlashni taqozo etadi.

Ikkinchi muhim jihat – metodik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishidir. O'quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'qitish metodlarini qo'llash samaradorlikni oshiradi. An'anaviy usullardan tashqari, innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, loyihaviy ishlar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan

foydalanish zarur. Shuningdek, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashishga, muammoli vaziyatlarni yechishga o'rgatish texnologiya fanining asosiy vazifalaridan biridir.

Uchinchi jihat – o'qituvchining kasbiy mahorati. Texnologiya fanini o'qitishda o'qituvchidan nafaqat pedagogik bilim va ko'nikmalar, balki yuqori darajadagi ijodkorlik, tashkiliy qobiliyat ham talab etiladi. O'qituvchi har bir darsni o'quvchilarning qiziqishini uyg'otadigan tarzda tashkil qilishi, nazariyani hayotiy misollar bilan boyitishi va amaliy mashg'ulotlarga tayyor bo'lishi kerak. Shu bilan birga, u o'z ustida muntazam ishlashi, yangi metodlarni o'rganishi va tajribasini takomillashtirib borishi lozim.

To'rtinchi jihat – texnologiya fanining tarbiyaviy ahamiyati. Bu fan orqali o'quvchilar mehnatsevarlik, tartiblilik, mas'uliyat, jamoada ishlash malakalari va hayotiy zarur ko'nikmalarni egallaydilar. Shuningdek, ular turli materiallar, texnik vositalar bilan ishlashni o'rganadilar, ekologik madaniyat, iqtisodiy bilim va kasbiy tanlovga oid ko'nikmalarga ega bo'ladilar. Shu sababli texnologiya darslari o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishida katta o'rin egallaydi.

Beshinchi jihat – texnologiya fanining kelajagi. Bugungi kunda ilm-fan va texnologiyalar tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Shu bois umumta'lim maktablarida ham texnologiya darslari zamon talablariga moslashtirilishi lozim. Robototexnika, dasturlash asoslari, 3D-modellashtirish kabi yo'nalishlarni bosqichma-bosqich kiritish o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytiradi. Bunda xalqaro tajribadan foydalanish, ilg'or metodikalarni tatbiq etish ham katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, texnologiya fanini o'qitishning nazariy-metodik asoslarini mukammal ishlab chiqish va uni ta'lim jarayonida to'g'ri qo'llash umumta'lim maktablarining asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayon o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish, ularni mehnatga tayyorlash, ijodkor va raqobatbardosh shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bois texnologiya fanini o'qitishda an'anaviy yondashuvlarni yangicha metodlar bilan uyg'unlashtirish, amaliyotga asoslangan darslarni ko'paytirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish va o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Kelgusida texnologiya fanini o'qitish bo'yicha ilmiy-metodik tadqiqotlarni chuqurlashtirish, o'quv dasturlarini yangilash, darslik va qo'llanmalarni zamonaviylashtirish, o'qituvchilarning malakasini oshirish va ilg'or tajribalarni ommalashtirish bu sohaning rivojida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Zero, texnologiya fani – kelajak avlodni zamon talablariga javob bera oladigan yetuk, bilimli, ko'nikmali va ijodkor shaxs qilib tarbiyalashning muhim kafolatlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori. *Umumta'lim maktablarida ta'lim sifatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida*. – Toshkent, 2021.
3. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
4. Qodirov R., Abdug'aniyev A. *Pedagogika nazariyasi va amaliyoti*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.

5. Xolmatova D. *Texnologiya ta'limi metodikasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. *Umumta'lim maktablari uchun "Texnologiya" fani dasturi*. – Toshkent, 2022.
7. Nurmonov A., Islomov B. *Kasbiy ta'lim metodikasi va innovatsion yondashuvlar*. – Toshkent: Innovatsiya, 2018.
8. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. – Paris: UNESCO Publishing, 2017.
9. Anderson L., Krathwohl D. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. – New York: Longman, 2001.
10. Johnsey R. *Teaching and Learning Design and Technology: A Guide to Recent Research and Its Applications*. – London: Routledge, 2019.